

Přezkum směnečné pohledávky v insolvenčním řízení

Není zdaleka výjimkou, když věřitelé v insolvenčním řízení přihlašují směnečné pohledávky. Posouzení důvodnosti uplatnění přihlašovaných pohledávek má specifický režim vlastní jen insolvenčnímu řízení, v jehož rámci namísto nalézacího řízení probíhá přezkum těchto pohledávek.

Osobou rozhodující v přezkumné fázi řízení o důvodnosti uplatněné pohledávky je insolvenční správce, případně dlužník (je-li dlužník osobou s dispozičním oprávněním, což se děje v případě, že je úpadek dlužníka řešen reorganizací nebo oddlužením, a jedná-li se o přezkum pohledávky nezajištěného věřitele).^[1] Přihlášenou pohledávku může účinně popřít i jiný přihlášený věřitel, avšak z důvodu omezeného rozsahu příspěvku se v této svojí úvaze budu zabývat pouze popřením pohledávky insolvenčním správcem a dlužníkem s dispozičním oprávněním.^[2]

Popěrné důvody

Přezkum pohledávek je částí insolvenčního řízení, která se od nalézacího řízení liší v podstatě ve všech aspektech. Jedním z těchto specifíků je uzavřený výčet důvodů, pro něž lze přihlášenou pohledávku popřít. Naznačený omezený okruh popěrných důvodů vytváří poměrně kontroverzní režim pro zpochybnění přihlášených směnečných pohledávek. Je tomu tak proto, že právní úprava nepamatuje na dvě významné možnosti obrany proti uplatnění směnky.

Velmi častou obranou proti uplatnění směnky je defenziva založená na námitce neexistence zajištěné pohledávky a námitce atakující řádný postup při vyplnění blankosměnky. Jedná se přitom o natolik zásadní okolnosti zpochybňující důvodnost vymáhání směnky, že při jejich prokázání by směnečný věřitel neměl být v soudním řízení úspěšný.

Popěrné důvody jsou dány v ustanoveních §§ 193, 194 a 195 IZ. V rámci úvahy o možnosti popřít přihlášenou směnečnou pohledávku pro neexistenci příčinné pohledávky nebo na základě vyplnění blankosměnky v rozporu s vyplňovacím oprávněním nemá smysl se zabývat ustanovením § 195 IZ, které otevírá cestu pro popření tvrzeného pořadí zajištění přihlášené pohledávky. Ustanovení § 193 IZ umožňuje popřít pravost pohledávky, ustanovení § 194 IZ představuje oporu pro popření výše přihlášené pohledávky.

Ustanovení § 193 IZ konstatuje tři možné důvody popření, a to neexistenci přihlášené pohledávky (pohledávka nevznikla nebo zanikla) a promlčení přihlášené pohledávky. Popření výše přihlášené pohledávky představuje taktéž zpochybnění existence pohledávky, ovšem pouze v dílčím rozsahu. Jediné relevantní důvody pro popření nezajištěné pohledávky tedy spočívají v neexistenci pohledávky a v jejím promlčení.

Exces při vyplnění blankosměnky

Otázka případného vlivu excesivního vyplnění blankosměnky na existenci směnečné pohledávky je konzistentně vyřešena judikaturou i doktrínou. Vrchní soud v Praze v rozsudku 5 Cmo 125/1998 ze dne 13.10.1998 uvedl „Vyplní-li majitel směnku, která byla vydána jako neúplná (blankosměnku), odlišně od ujednání o jejím vyplnění, není z tohoto důvodu směnka neplatná. Nesprávné vyplnění jen zakládá námitku dlužníka ve smyslu čl. I §10 zákona směnečného a šekového.“^[3] Totožný názor zastává i Z. Kovařík, který v Komentáři k zákonu směnečnému a šekovému^[4] na str. 64 uvádí: „I když byla neúplná směnka vyplněna způsobem odporujícím vyplňovacímu právu, přesto se z formálního hlediska stala skutečnou směnkou, má všechny předepsané náležitosti, je podepsána atd. Je tedy nutno na ni takto nahlížet a majitel takové směnky zásadně má práva s touto listinou spojená ...“ Stejně tak J. Kotásek v Komentáři k zákonu směnečnému a šekovému^[5] na str. 105 konstatuje: „Skutečnost, že směnka má jiný obsah, než bylo ujednání, nemaří platnost směnky. Dlužník se musí vůči případnému výkonu práv z takové listiny bránit ve smyslu čl. I §10. ... Pokud byla listina vyplněna jinak, než bylo ujednáno, svědčí dlužníkovi námitka protismluvného doplnění blankosměnky.“ Názor konvenující s výše uvedeným rozhodnutím a s názory výše citovaných autorů jsem publikoval i já, a to v Komentáři k zákonu směnečnému a šekovému, díl první^[6], na str. 95 : „Skutečnost, že je blankosměnka vyplněna v rozporu s obsahem vyplňovacího oprávnění, nemá vliv ani na platnost vyplněné směnky, ani na vznik směnečných závazků osob podepsaných na této směnce.

Exces při vyplnění blankosměnky však ovlivňuje obsah směnečných závazků z této směnky zavázaných osob. Diference mezi obsahem závazků, které by vznikly řádným vyplněním blankosměnky, a obsahem závazků, které vznikly excesivním vyplněním blankosměnky, spočívá v možnosti směnečných dlužníků uplatnit proti některým směnečným věřitelům námitky. “ O faktu, že vyplnění blankosměnky v rozporu s vyplňovacím oprávněním nemá za následek neexistenci směnečné pohledávky tedy nelze vznést důvodné pochybnosti. Zcela mimo platformu smysluplné argumentace by stála případná úvaha, že vyplnění blankosměnky v rozporu s vyplňovacím oprávněním mohlo mít za následek promlčení pohledávky vtělené do excesivně vyplněné směnky. Uplatnění excesivně vyplněné blankosměnky považují za výkon práva, jenž nelze označit jako řádný.

Neexistence příčinné pohledávky

Uplatněním kauzální námitky (například námitky neexistence směnkou zajištěné pohledávky) směnečný dlužník nezpochybnuje existenci směnečné pohledávky, tvrdí však okolnosti, pro které by nebylo spravedlivé, aby soud dlužníkovi uložil povinnost zaplatit směnečný dluh, přestože je ze směnky zavázán. Kauzální obranou se dlužník nedovolává neexistence uplatněné směnečné pohledávky, ale faktu, že uplatnění směnky nemá povahu řádného výkonu práva. Odborná literatura se k povaze kauzálních námitek vyjadřuje takto: „Nesměnečné námitky nezpochybnují existenci a obsah uplatněné směnečné pohledávky, odvíjejí se od tvrzení, že existují důvody, pro které by směnečnému dlužníkovi neměl soud uložit povinnost zaplatit existující směnečný dluh. Nesměnečné námitky zpravidla atakují řádnost uplatnění směnky.“ [7] „V § 17 jde výlučně o námitky, jejichž původ leží v obecněprávních vztazích, které směnku provázejí. Proto také námitky, i když budou úspěšné, směřují jen k obraně proti povinnosti zaplatit směnku, nemohou však účinně zpochybnit ani platnost listiny jako směnky, ani formální platnost nebo materiální závaznost jednotlivých podpisů na směnce.“ [8] Obrana proti směnce založená na neexistenci směnkou zajištěné pohledávky sice pracuje s neexistencí pohledávky, nikoli však s neexistencí pohledávky přihlášené. Z tohoto důvodu nelze tvrzení o neexistenci příčinné pohledávky považovat za zákonem předvídaný důvod pro popření přihlášené směnečné pohledávky.

Exces při vyplnění blankosměnky a neexistence příčinné pohledávky jako popěrné důvody

Existuje tedy významné dilema, jak s popsanou mezerou v zákonném vymezení popěrných důvodů naložit. Nemám pochybnosti o faktu, že excesivní vyplnění blankosměnky a neexistence příčinné pohledávky jsou okolnostmi, které by při přezkumu pohledávek měly být zohledněny. Nejsem si však jist, zda lze připustit tak extenzivní výklad ustanovení §§ 193 a 194 IZ, podle nichž by se do „kolonky neexistence pohledávky“ vešly i důvody v podobě vyplnění blankosměnky v rozporu s vyplňovacím oprávněním a neexistence příčinné pohledávky. Přikláním se k závěru, že by se jednalo o výklad až příliš rozšiřující. Druhou, a podle mého názoru mnohem přijatelnější cestou, je novelizace IZ, která by otevřela cestu pro popření pohledávky v případě, že její uplatnění nemá povahu řádného výkonu práva; takto nově koncipovaný popěrný důvod by umožnil popřít směnečnou pohledávku jak z důvodu excesivního vyplnění blankosměnky, tak z důvodu neexistence příčinné pohledávky.

Vymezení popěrného důvodu

Popření přihlášené pohledávky je procesním počinem, na nějž je nezbytné klást vysoké nároky. Jak jsem uvedl výše, nahrazuje přezkum pohledávky nalézací řízení. Formálně nemá popěrný úkon povahu samostatného procesního úkonu; ve své podstatě se jedná o výrok v seznamu přihlášených pohledávek, resp. v jeho upravené verzi (upravené na základě průběhu a výsledku nezkumného jednání). [9] Ustanovení § 11 odst. 2 vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení (dále rovněž „jednacím řád pro IŘ“) ukládá insolvenčnímu správci povinnost, aby v případě, že přihlášenou pohledávku popírá, uvedl důvod popření.

Konstatování insolvenčního správce (případně dlužníka), že pohledávku popírá, musí být jasně, určitě a dostatečně podrobně odůvodněno tak, aby byl nezměnitelně vymezen důvod popření pohledávky. Přezkum pohledávky sice podléhá následné soudní revizi v incidenčním sporu (je-li incidenční spor odpovídající žalobou zahájen), nelze mu však upřít povahu procesního úkonu, jímž se rozhoduje o faktu, zda přihlášená pohledávka bude v řízení uspokojena či nikoli. Vzhledem k faktu, že přezkum pohledávky podléhá

následné revizi soudem v incidenčním řízení, nelze než trvat na takovém odůvodnění popěrného úkonu, který bude garantovat jeho přezkoumatelnost.

Nezbytnost nezaměnitelného odůvodnění popěrní pohledávky lze dovodit i z ustanovení § 199 IZ, které zapovídá následnou změnu důvodu popěrní vykonatelné pohledávky. Protože podle zmíněného ustanovení § 199 IZ nemůže insolvenční správce dodatečně měnit nebo rozšířit důvod popěrní pohledávky^[10], musí být popěrní odůvodněno způsobem, jenž popěrní důvod identifikuje jasně a zcela určitě. Jelikož na odůvodnění popěrní pohledávky musí být kladeny stejné požadavky při popírání vykonatelné i nevykonatelné pohledávky, je třeba požadavek na přesné a podrobné vymezení důvodu popěrní, jež umožňuje efektivně požadovat respektování zákazu změny nebo doplnění důvodu popěrní v obecné rovině. Odůvodnění popěrní pohledávky musí být koncipováno jako skutkový popis překážky uspokojení pohledávky, nepostačí pouhé konstatování právního režimu odůvodnění.

Změna důvodu popěrní

Za vysoce problematickou považují otázku následné změny důvodu popěrní nevykonatelné pohledávky. Jak jsem již uvedl výše, nastoluje druhý odstavec ustanovení § 199 IZ povinnou kontinuitu v důvodech popěrní vykonatelné pohledávky. Aby mohlo popěrní vykonatelné pohledávky insolvenčním správcem navodit stav, kdy tato pohledávka nebude zjištěna, musí insolvenční správce podat incidenční žalobu, kterou svoje popěrní uplatní v řízení před soudem. Žalobní důvody přitom nesmí překročit věcnou argumentační podporu, kterou insolvenční správce prezentoval při popěrní pohledávky. U vykonatelných pohledávek tedy lze popěrné důvody omezit, nelze je však měnit nebo rozšířit.

Je otázkou, zda lze popěrné důvody dodatečně měnit u pohledávek nevykonatelných. Zákon tuto možnost nezakazuje, přesto jsem přesvědčen o faktu, že je nezbytné pohlížet na změnu popěrného důvodu shodně u vykonatelných i nevykonatelných pohledávek. Jelikož je přezkum přihlášené pohledávky v jistém slova smyslu quasi prvoinstančním rozhodnutím (rozhodnutí insolvenčního správce o přezkumu pohledávky nahrazuje prvoinstanční rozhodnutí soudu v řízení nalézacím), je nezbytné „zjištěný skutkový stav“ a jeho promítnutí do důvodů popěrní pohledávky ukotvit k okamžiku rozhodnutí o zjištění nebo naopak popěrní pohledávky. Pokud insolvenční správce popřel přihlášenou pohledávku, učinil tak z konkrétních důvodů. Je nepřijatelné, aby tento důvod dodatečně měnil nebo rozšiřoval. Mechanickým výkladem a contrario ustanovení §§ 198 a 199 IZ lze sice dospět k závěru, že pokud ustanovení § 199 IZ změnu nebo dodatečné rozšíření popěrných důvodů zakazuje a ustanovení § 198 takový zákaz neobsahuje, je dodatečná změna popěrných důvodů u nevykonatelné pohledávky přípustná. Vyjadřuji však přesvědčení, že je nezbytné upřednostnit rozumný výklad předpisu, který přináší racionální právní režim, takže se stavím proti možnosti dodatečné změny nebo doplnění popěrných důvodů u nevykonatelné pohledávky při popěrní pohledávky insolvenčním správcem.

Zákaz změny odůvodnění popěrní pohledávky je u směnečných pohledávek nezbytné aplikovat tak, že pokud insolvenční správce jako důvod popěrní konstatuje neexistenci přihlášené pohledávky, nelze tento důvod následně měnit nebo doplňovat v tom smyslu, že pohledávka je popěrná proto, že ve vztahu ke směnce neexistuje příčinná pohledávka, nebo proto, že směnka byla (ve své blankopodobě) vyplněna v rozporu s vyplňovacím oprávněním. Stejně tak nelze argumentační oporu popěrní pohledávky spočívající v tvrzení excesu při vyplnění blankosměnky nebo v konstatování neexistence příčinné pohledávky následně vykládat tak, že byl uplatněn důvod popěrní v podobě neexistence přihlášené pohledávky.

Závěr

Svoje zamyšlení si dovolím stručně shrnout tak, že IZ neobsahuje zákonný důvod pro popěrní přihlášené směnečné pohledávky z důvodu excesu při vyplnění blankosměnky nebo z důvodu neexistence zajištěné pohledávky; tato mezera by neměla uniknout pozornosti zákonodárce při příští novelizaci, popěrní pohledávky musí být natolik konkrétní a určité, aby nezaměnitelně vymezilo důvod popěrní, důvod popěrní nelze dodatečně měnit či doplňovat.

^[1] Viz. ustanovení §§ 336 odst. 2 a 410 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon, dále jen “IZ”).

^[2] Právní důsledky popěrní pohledávky dlužníkem s dispozičním oprávněním jsou koncipovány tak, že popěrní nezajištěné pohledávky dlužníkem s dispozičním oprávněním má tytéž účinky jako popěrní

pohledávky insolvenčním správcem. Pro zjednodušení tedy budu nadále v textu pracovat jen s pojmem popření pohledávky insolvenčním správcem s tím, že výklad je třeba vztáhnout i na popření nezajištěné pohledávky dlužníkem, jehož úpadek je řešen reorganizací nebo oddlužením.

[3] Ustanovení č. I. § 10 zákona č. 191/1952 Sb., směnečného a šekového (dále jen “ZSŠ”) zakotvuje možnost uplatňovat obranu založenou na excesivním vyplnění blankosměnky.

[4] KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2014.

[5] KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.

[6] CHALUPA, R. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 1. část. Směnky. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006.

[7] CHALUPA, R. Zajišťovací směnka. Praha: LINDE PRAHA, akciová společnost, 2009. ISBN 978-80-7201-756-0, s. 120. Kauzální námitky představují jednu podmnožinu námitek nesměnečných, právní kvalifikace nesměnečných námitek

[8] KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6. dopl. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-361-5. s. 95.

[9] V praktické rovině se sestává z jednotlivých přezkumných listů, důvod popření každé z přihlášených pohledávek je tak uveden v přezkumném listu vytvořeném pro tuto konkrétní pohledávku.

[10] Ustanovení § 199 IZ upravuje určovací žalobu, již insolvenční správce musí stvrdit popření vykonatelné pohledávky, má-li mít popření vliv na zjištění pohledávky.

[JUDr. Radim Chalupa Ph. D.](#), 27.11.2015 12:15 [Ostatní](#)